

WILLIAM SHAKESPEARE'S ROMEO + JULIET

- en filmhandledning

Filmhandledning gavs ursprungligen ut av Svenska Filminstitutet/ Zoom för skolbruk. Vi presenterar den med författarens tillstånd, något förkortad. Ett av världsdramatikens stora tragedier, Shakespeares Romeo och Julia har i Baz Luhrmanns regi fått en modern filmisk form. Men Shakespeares glimrande blankvers har behållits intakt. Är detta ett sätt att locka ungdomen till våra tidlösa klassiker?

Text: Clas Österholm

William Shakespeares välkända drama om kärleksparet Romeo och Julia har i regissören Baz Luhrmanns regi givits en modern filmisk form. Handlingen utspelar sig i den tänkta staden Verona Beach, i skuggan av ett blodigt gangsterkrig mellan de båda rivaliserande släkterna Montague och Capulet. Miljöerna och kläderna är helt moderna. Shakespeares blankvers har dock behållits, men framförs i filmen med amerikansk accent. Resultatet är en stiliserad romantisk actionmelodram med universella och tidlösa frågor om kärlek i fokus.

Filmens handling

Filmen inleds med att en kvinnlig nyhetsuppläsare i en TV-ruta läser dramats prolog, som vore det ett nyhetsinslag. Uppläsningen beleds gas av dokumentärt skakiga och suddiga bilder från en stad märkt av upplopp och kravaller.

Staden Verona Beach, på den amerikanska östkusten, präglas av en släktfejld mellan familjerna Montague och Capulet. Ständigt uppstår bråk mellan familjernas hetlevrade ungdomar och de gäng de bildat. Handlingen inleds med att de båda gängerna av en slump konfronteras på en bensinmack. Polisen hinner i sista stund förhindra en blodig uppgörelse mellan gängmedlemmarna Benvolio och Tybalt.

Romeo, son till Montagues överhuvud, deltar inte i striden utan vandrar omkring i kärleksgrubblrier. Hans vänner försöker muntra upp honom och tillsammans beger de sig till en stor fest hos den rivaliserande familjen Capulet. Där möter Romeo familjen Capulets dotter, Julia, och kärlek uppstår. Ingen av dem känner dock till varandras bakgrund. Snart uppdragas dock sanningen. Efter ett möte i natten bestämmer de sig för att gifta sig och

därmed trotsa familjernas oskrivna lagar.

De vigs av Romeos bikt-fader, fader Laurence, som i giftermålet ser ett slut på stadens långa period av ofred.

Senare uppstår tumult mellan ungdomsgängerna då Romeo vägrar utmana Tybalt, grevinnan Capulets systerson, i en duell. I sammandrabbningen dödar Tybalt istället Romeos nära vän, Mercutio. Uppriven och hämndlysten dödar Romeo i sin tur Tybalt. Som straff förvisar polisen Romeo från staden.

Samtidigt bestämmer Julias far att hon ska gifta sig med en ung känd advokat i karriären, Paris. En desperat Julia vägrar till en början men då hon stöts bort av sina föräldrar godtar hon skenbart deras önskemål. Hon beger sig i hemlighet till fader Laurence för att få hjälp. Fader Laurence ger Julia ett gift som får henne att på bröllopsdagens morgon verka död. När gifftet slutat verka skall hon dock åter vakna och återförenas med Romeo.

Fader Laurence avser meddela Romeo sin plan, men på grund av olyckliga omständigheter får Romeo aldrig veta hur det ligger till utan nås istället av beskedet om Julias död. Romeo återvänder till staden för att återförenas med Julia på hennes dödsbädd och där ta ett dödligt gift. Precis när han svalt de dödliga dropparna vaknar Julia. Hon ser sin älskade dö och i förtvivlan griper hon Romeos pistol och tar sitt liv. Genom denna tragiska händelse skapas fred mellan familjerna Capulet och Montague.

Filmen avslutas med den kvinnliga nyhetsuppläsaren i en TV-ruta som förmedlar dramats epilog:

*"A glooming peace this morning
The sun for sorrow will not show his head:
Go hence, to have more talk of these sad things;
Some shall be pardon'd and some punished:
For never was a story of more woe
Than this of Juliet and her Romeo."*

Kärleken

Romeo och Julia är en historia om den unga kärlekens skönhet och styrka men även en berättelse om dess tragiska

flyktighet. Romeo och Julias kärlek är baserad på en naturlig intuition om vad som är rätt - det unga paret kastar sig vind för våg in i passionens virvelvindar och ser sin kärlek som något som står över föräldrarnas högmod och egoism. Det finns en stark lockelse i dramet och dess tematik, och Shakespeares figurer har fått stå som symbol för den trotsande och ovillkorliga kärleken under flera århundraden.

Psykologen och kulturfilosofen Erich Fromm beskriver och diskuterar kärleken i dess olika former i sin bok "Kärlekens konst". Han motsätter sig den vedertagna attityden att kärleken är en slumpartad upplevelse, något man råkar ut för om lyckan är god. Enligt Fromm kräver kärleken istället ansträngning och kunskap. Historiskt sett betraktades inte kärleken som livets stora och avgörande händelse. Kärlek och äktenskapet var tvärtom en rent affärsmässig uppgörelse mellan respektive familjer. Kärleken antogs helt enkelt börja där förhandlingarna slutade.

Det är under 1900-talet som den romantiska synen på kärlek slagit igenom i den västerländska världen. Fromm menar att detta medfört en ökad frihet, men samtidigt en orientering mot kärlekens "objekt" på bekostnad av kärlekens "funktion".

I vad han kallar den moderna marknadsanpassade kulturen finns en stark köplust, vilket även överförs på relationer mellan människor. Den eftertraktade trofén för mannen blir den tilldragande kvinnan, och tvärtom. Vad som är tilldragande beror på vad som för ögonblicket är modernt, det viktiga är att det har högt värde på en prestigemarknad. "Två personer förälskar sig sålunda i varandra när de känner med sig att detta är det bästa fynd de kan göra på marknaden i anseende till sitt eget begränsade bytesvärde." Fromm anser alltså att kärleken måste vara ett sätt att förhålla sig till världen och till medmänniskorna, något som vi måste tillägna oss.

Romeo och Julia kan ses som en provkarta på olika attityder till kärlek. Filmen redovisar en handfull exempel. Romeos inledande höviska kärlek med dess blekhet, suckar och tårar sopas undan av den fysiska och sensuella åtrå han finner tillsammans med Julia. Amman är mer burdus i sitt förhållande till det manliga släktet. Julias föräldrar däremot ser fenomenet mer som en strikt affärsmässig uppgörelse, som en god investering för framtiden. Romeos vän Mercutio i sin tur är mer frivol.

Karaktärerna

Julia är mycket ung, endast 14 år gammal men ändå anses hon mogen för giftermål. Hon är stark och drivande, en för dagens mått mätt modern ung kvinna som vet vad hon vill. Hon är fast besluten att få sin vilja igenom. Hennes beslut att gifta sig med Romeo medför att hon trotsar sina föräldrar och är villig att ta konsekvenserna av detta. Romeo är när vi möter honom första gången en tragisk figur helt i händerna på den höviska kärleken; deprimerad, uppgiven och utan handlingskraft. När han sedan träffar Julia förändras han och tycks återfå initiativförmåga och egen vilja. Han är den i bland familjerna som motsätter sig stridigheterna, men Romeo begär trots detta det grövsta av brott då han i vredesmod dödar Tybalt, efter att denne mördat hans kamrat Mercutio.

Mercutio är en snacksalig cyniker, som på sitt burdusa sätt driver på handlingen. När vi möter honom första gången är han klädd i kortkort silverkjol och blond peruk. Han lever sig in i monologen om Queen Mab den okynniga lilla älvan som ger de sovande drömmar som om han befunde sig i en droghallucination; han är en svart dragqueen som håller hov på maskeradfesten med ett ambivalent förhållande till Romeo. Vid sin död svär han en förbannelse över de både släkterna och han tycks även ha övernaturliga krafter: han frammanar fyrverkerier på himlen och hans besvärjelser skapar oväder.

”A pair of star-crossed lovers” i händerna på ödet

Historien om Romeo och Julia handlar om två skuldlösa människor som faller offer för flera olyckliga yttre omständigheter: familjerna är dödsfiender; mot sin vilja dras Romeo in i striden som medför att han förvisas från staden; det är slumpen som gör att han inte får fader Laurences meddelande och hade Julia vaknat ett ögonblick tidigare, hade katastrofen aldrig inträffat. De är i händerna på ödet eller som det uttrycks i prologen, styrda av stjärnornas ogynnsamma position. Romeo och Julia är ”a pair of star-crossed lovers”.

En tidlös historia

Historien om det tragiska kärleksparet Romeo och Julia var välkänd och omtyckt i olika versioner redan i slutet av 1400-talet i Italien och Frankrike. 1562, två år före Shakespeares födelse, utgavs den första versionen på engelska. När Shakespeare kring år 1595 tog sig an verket behöll han grundhistorien men gjorde vissa ändringar. Han komprimerade händelseförloppet till att enbart omfatta några få dagar. Han lättade upp språket och gav därmed dramat sin realism. Karaktären Mercutio är också tilldiktad av Shakespeare.

Trots sin aktningsvärda ålder engagerar fortfarande dramat en publik. Men det är inte enbart Romeo och Julia av Shakespeares dramer som lever ett vitalt liv och bär på en aktualitet som tycks odödlig. Många av hans verk återkommer

ständigt på våra teatrar och biografer. Den naturliga frågan blir då; vad är det hos Shakespeare som är universellt och som lockar och berör dagens människor? Ett svar kan vara hans skarpa karaktärsteckningar. Det är människor med fel och brister, oberoende av börd, som framträder framför oss. Detta underlättar naturligtvis vår identifikation. Dels behandlas universella känslor som aldrig tycks gå ur tiden, såsom kärlek, hat, ondska, avund och människans oförtrutna vilja till makt. Berättelsen om Romeo och Julia bygger även på en rad motsättningar som fungerar som dramatiskt bränsle: ont står mot gott, kärlek mot hat, ungdomar mot oförstående vuxna, samt lycka mot sorg.

Shakespeare tar ofta också tydligt parti för de unga, gentemot en förtryckande vuxenvärld vilket är mycket tydligt i Romeo och Julia. En ung publik kan därmed lätt ta till sig historien.

Att uppdatera Shakespeare

Shakespeares skrev sina verk för att tilltala både hög och låg i det dåtida England och dramerna innehåller de dramatiska ingredienser dagens populärfilm laborerar med: spänning, våld, kärlek och sex. När Shakespeare skrev Romeo och Julia i ett protestantiskt England ansågs det katolska Verona farligt och mystiskt, och han hade för övrigt aldrig själv besökt Italien, därav blandningen av kulturer vilket filmatiseringen tagit vara på.

Filmen utspelas i en fiktiv amerikansk stad, i en obestämbar men modern tid. Det är en het och våldsamt, katolsk miljö med latinska influenser. Luften dallrar av sexualitet och mysticism, det är både exotiskt lockande och farligt och det mesta tycks kretsa kring kärlek, t.ex. proklamerar Coca Cola-liknande reklamskyltar ”L’amour”. Men dialogen ger även historien ett protestantiskt drag av en stel och borgerlig social gemenskap. Mötesplatsen för ungdomsgången är inte längre torget utan bensinmacken, biljardhallen och barerna på stranden.

Miljöerna är fyllda av religiösa och

kulturella ikoner och symboler som blandas med olika delar av det sena 1900-talets kultur. Filmmusiken är modern och ”rätt”. Bilarna och vapnen, liksom till viss del även kläder, är stiliserade och specialdesignade och ger en prägel av modernitet, men samtidigt en känsla av en tidlös fiktiv värld.

Vapnen exponeras ofta i bild. De är vackert och omsorgsfullt utsmyckade och välvärdade och anspelar tydligt på 1500-talets värjor. Vapen bärs öppet och är en del av en kulturell vardag. Notera hur de talar om sina skjutvapen som ”swords”. Fungerar det?

Religion, i synnerhet dess symboler, är centralt i filmen och Madonnan i olika former återkommer ständigt i bild. Paret Romeo och Julia kan även de tolkas som en religiös symbol, en dubbel kristusgestalt; tack vare deras lidande och död återförenas folket i Verona Beach.

Teaterscenen, där bl a Tybalt mördar Mercutio, väcker också olika tolkningsmöjligheter. Teatern är förfallen och det var länge sedan det framfördes något på den nu slitna scenen.

Dialogen är framförd på blankvers och kan möjligen vara lite svår att ta till sig till en början, men samtidigt, i och med den amerikanska accenten förmedlar kanske versen åt dialogen en känsla av ”gängslang”?

Filmens form

Under anslaget presenteras karaktärerna på ett sätt värdig en bättre TV-serie, där namn och personer i ett högt uppdrivet tempo tydligt etableras med frysta bilder och namnskyltar. Redan här i en sorts visualisering av prologen redogörs för konflikten och karaktärernas roller. Inledningen är naturligtvis också ett effektivt sätt att redan från början undanröja alla misstankar om ett ”traditionellt” och ”svåråtkomligt” Shakespeare-drama. Vi känner direkt igen oss i denna typ av anslag. Vilken amerikansk TV-deckare som helst kan stå som modell.

Ur Baz Luhrmanns film Romeo och Julia